

УДК 930.2:003.074(=163.41)

ISSN–1451–3072

Филозофски факултет у Београду
Филозофски факултет у Бањој Луци
Филозофски факултет у Источном Сарајеву
Историјски институт у Бањој Луци
Историјски архив у Чачку

СТАРИ СРПСКИ АРХИВ

КЊИГА 6 (2007)

РЕДАКЦИЈА:

Андрија Веселиновић, Смиља Марјановић-Душанић,
Раде Михаљчић, Синиша Мишић, Татјана Суботин-Голубовић,
Анатолиј Турилов, Ирена Шпадијер

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Раде Михаљчић

Београд 2007.

Срђан Рудић

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ДАБИШЕ ДУБРОВНИКУ

17. јул 1392.

Краљ Стефан Дабиша, са супругом краљицом Јеленом, издао је на молбу дубровачких поклицара Стефана Лукаревића и Рафаила Гучетића повељу којом је потврдио Дубровнику све повеље господе српске, рашке и босанске и повељу краља Стефана Твртка. Повеља је издата 17. јула 1392. године у Лушцима у Доњим Крајима.

Le roi Stefan Dabiša, auquel se joint son épouse la reine Jelena, délivre à la demande d'émissaires ragusains, Stefan Lukarević et Rafail Gučetić, une charte par laquelle il confirme à Raguse toutes les chartes des seigneurs serbes, rasciens et bosniaques et la charte du roi Stefan Tvrtko. Cette charte a été délivrée le 17 juillet 1392 à Lušci dans les Donji Kraji (Basses Marches).

Опис повеље

Повеља краља Дабише Дубровнику од 17. јула 1392. године сачувана је у оригиналу и данас се налази у Државном архиву у Дубровнику. Детаљан опис повеље дао је Грегор Чремошник. Текст повеље је записан на пергаменту италијанске израде. Пергамент је широк 32,3 цм горе, 33,7 цм на средини и 32 цм на дну; дуг је 36 цм лево, 36,3 цм на средини и 35,8 цм десно. На то још треба додати 6,8 цм високу плику, тако да је дужина пергамента била око 44 цм. Дебљина пергамента је 0,19 – 0,12 – 0,12 – 0,14 мм. Упркос томе чврст је и не гужва се.

Писар је унапред означио поље у којем ће писати текст једном водоравном линијом 4 цм испод горње ивице и са две вертикалне линије – 2,8 цм од леве и 3 цм од десне ивице. У тексту је повучена још једна водоравна линија 15,5 цм испод горње ивице. Како нису повучене никакве друге линије редови нису равни. Све наведене линије извучене су тврдим стилем тако да се на полеђини виде као испупчене линије. Испод текста је остало 7 цм неисписаног простора, у којем се налази и потпис, али је он покривен пликом.

Писмо повеље је дипломатска минускула. Повеља има 31 ред са потписом. Као почетни украс служи традиционално високо слово **В** које је сликано цинобером – високо је 4 цм и захвата висину три реда с тим што се изнад првог реда уздиже 1 цм. Још 22 слова у повељи су увећана и сликана цинобером. У првом реду су то осим почетног слова још једно **В** и два **И**, у 3. реду два **Θ**, у 4. реду једно **Θ**, у 5. реду једно **Θ** и једно **К**, у 8. и 13. реду по једно **И**, у 14. реду једно **Г**, у 20, 22. и 27. по једно **И**. Цинобером су исцртана и слова потписа која су 4 цм висока.

За печатну врпцу избушена су два прореза кроз слику и пергамент – 5,3 цм над доњом ивицом и 2 цм један од другог. За врпцу су употребљена тамноцрвена влакна сложена у нити. Интересантан је начин на који је извршено провлачење врпце – „један крак иде са лица кроз десни прорез на полеђину, други крак је истодобно спуштен лицем до доњег руба, испод њега прелази на полеђину и ту се пење до лијевог прореза, кроз који пролази опет на лице. И на лицу и на полеђини се оба крака преплићу и подавијају један испод другог, на то се испод руба кенвергентно спуштају до улазног канала, али се у печату опет раздвајају и избијају доље на два излазна канала, око 4 цм удаљена један од другог. Испод печата висе врпце још око 18 цм.“

Печатна грудва је од природног тамносмеђег воска и има изглед неког прелазног облика између зделице и полутиквице. Горњи пречник грудве је 5,3 цм, а дубина је 2 цм. На врху грудве је удубљење од 7 мм, у којем је дно од црвеног воска и у њему је отисак печата краља Дабише пречника 3,2 цм. Између обода удубљења и спољашњег обода грудвиног круга је кружни прстен од готово 1 цм ширине. Он је од унутрашњег обода до дна косо порезан. Чремошник наглашава да је начин израде печата од велике важности јер су на њему видљиви трагови појединих фаза израде. Црвено дно грудвиног удубљења у које је утиснут печат не допире свуда до доњег руба косе падине – на појединим местима остало је између црвеног воска и доње ивице падине мало површине која није прекривена црвеним воском. На основу тога је јасно да је црвени отисак печата израђен одвојено од осталог дела груде. „Види се да је вјеројатно на изврнути типар наливен танак слој црвеног воска и гњечен на типару, тако да је отисак постао врло јасан, на то је на ободу типара брижљиво уклоњен сваки остатак црвеног воска. Одвојено је била приређена здјелица одн. полутиквица од природног воска и провучена кроз њу врпца. На готову здјелицу је онда причвршћен црвени

отисак са типара, тек на то је унаоколо око тога отиска прављен набор и порезан при врху и косом падином до црвеног отиска.“

Повеља је сложена на уобичајен начин – једна трећина је преса-вијена одозго доле, једна трећина одоздо горе, и са леве и десне стране по једна трећина унутра. На повељи се налази и неколико записа. У средњем доњем делу руком Никше Звијездића је записано: *Poueya de Stephano Dabissa Re de Bossina. Confermacion de le altre: 1390 / achopiade e posta in libro*. Испод тога је његов знак, велико и одебљано X. Изнад овог записа је ознака бечког архива: *N° 128 an. 1392*. У средњем пољу другог прегиба је запис: *N° 5 del Pac. I. Steffano Dabissa conferma e ratifica ai Nobili Ragusei i privilgi (!) concessi da Steffano Tuertco. 1392 Luglio 17.*¹

Ранија издања

Повеља је до данас издата четири пута. Први пут је објављена 1840. године у збирци која је издата под именом Павла Карано-Твртковића (*Србскии Споменици*, 104–106). Текст је углавном добро прочитан, мада скраћенице нису разрешене. Највећи недостатак овог издања је тај што је приређивач често две речи спајао и писао као једну (**Вана-четакъ** уместо **Ва начетакъ**; **сродителъ ипрародителъ** уместо **с родителъ и прародителъ**; **ивладанъѣмъ, малимъже ивелицимъ** уместо **и владанъѣмъ, малимъ же и велицимъ** и слично). Приређивач је на крају текста повеље додао и кратку белешку у којој тврди да је Стефан Дабиша био законити син Твртковог брата Мирослава који је имао жену Цвету.² Наредно издање повеље приредио је Франц Миклошић (*Monumenta Serbica*, 220–222, који је унео наредна слова у текст и разрешио скраћенице, али их није обележио.³ Стојан Новаковић је објавио само делове повеље који су му били интересантни (*Законски споменици*, 209–210). Последње издање ове повеље приредио је Љубомир Стојановић (*Повеље и писма* I–1, 172–175), који није разрешио скраћенице. Вредност овог издања лежи и у чињеници да је Љубомир Стојановић указао на то

¹ Опис повеље је дат према: G. Ćremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM 4–5 (1950) 138–140.

² Порекло Дабише, као и степен његовог сродства са Твртком, нису са сигурношћу утврђени. Чини нам се да је најприхватљивије решење по којем је Дабиша био син Мирослава, односно Твртков брат од стрица.

³ Приликом штампања, највероватније омашком, у првом реду Миклошићевог издања изостављена је реч **С(и)на**.

да се у Дубровнику чувају две копије ове повеље (у Cod. Rag. л 32б и 64б) и донео је одступања у њиховим текстовима.

Потребно је напоменути и да је фотографија ове повеље до сада објављена, колико нам је познато, два пута: С. Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964; П. Ђорђић, *Историја српске ћирилице*, Београд 1987, 396.

Текст повеље*

Ва начетакъ СѠт[ь]ца, ва изьпльнкнѣ С(и)на и саньтикм(ь) Свѣта-
го Д(Ѡ)ха, иже ва начетакъ небеса дивним(ь) Ѡтверьженькм(ь)
Ѡтверди, и васеленнѠю |2| своєю волкю ѡснова, за милосърде же ми-
лост(ь)ю сниде с небесе на землю члов(ѣ)колюбно, и падъшее члови-
5 че сѠщътво прѣстѠпленкм(ь) |3| собою ѡбоживъ на небеса вазъведе.
Ѡимъ же вса ѡд[ь] небитига ва битик састалкна бише, Ѡимъ же и
погибъшиѣ ѡвѣце домѠ |4| Изравилева ка истинномѠ пастирѠ и
Б(о)гѠ вседръжителю вазъвращене бише, Ѡимъ же и кѠфтрѣ ц(а)рь-
сци по всеи васеленнои Ѡтверждают(ь) се |5| и красеще се славетъ
10 Б(о)га вседръжителѧ. Ѡакожде же и азъ Стефанъ Давиша, по мило-
сти его бож(ь)ства кралъ Сръблѣкм(ь), Босни и Прѣморѣю, |6| спод-
[о]блѣкнъ бихъ ц(а)рьствовати ва землѧх родителъ и прародителъ
наших[ь], творе правьдѠ и изьпрагѧе (!) правила, чине милости и
записаниѣ, |7| вирѠ же дае градовомъ и владаньѣмъ, малимъ же и
15 велицимъ, всакомѠ же по достоѣннию его, и тако састоѣти ми се
крал(ѣ)вьствѠ ва мири |8| и ва слави. И тагда прѣдоше ва славни
дворь крал(ѣ)вьства ми Ѡ ТрьстивьницѠ племенити и мѠдрѣ мѠ-
жие славнаго града ДѠбровника вла|9|стеле и поклицарие Стифанъ
ДѠкаревиѣ и Рафайль ГѠчетиѣ съ почтеними и многоцинними
20 дари и частьми, ѡд[ь] реченнаго града |10| ДѠбровника, властелъ и
ѡпѣѣине и тиі речени поклицарие са всакою любовью насъ искаше и
ѡпрагѧше (!) за Ѡвите и за законе и за свободьщи|11|не реченаго
града, кое сѠ имали Ѡ повелѧхъ с родителѣ и прародителѣ нашими,
з господомъ сръбьскомъ, рашкомъ и босаньскомъ, како |12| да ви-
25 смо и миі по ѡбичаю речене госпoде нѣмъ потвердили и Ѡстанови-

* Редакција издања и превод: Татјана Суботин-Голубовић.

тили(!) прѣвихъ нашихъ[ь] свободьщине, законе и ѡвѣте и повелк
 |13| госпде срьбьске, рашке и босаньске. И миі слишавьще(!) и разѡ-
 мивьше нѣхъ подобне, разѡмне и прѣличне прошне и имавьше
 сьвѣтъ с прѣ|14|високомъ госпвимъ в[о]годарованномъ ми кралѣ-
 30 цомъ кѣр(а) Еленомъ(ь) и с властели и вельможами крал(к)вьства
 ми сатворѣ милость крал(к)вьство |15| ми р[е]ченномъ градѡ Дѡ-
 бровникѡ и властелемъ и шпѣкини дѡбровачкои по сѣхъ нашихъ[ь]
 листихъ и повеллахъ, за нѣхъ срьд[ь]чаньство потверь|16|дисмо имь
 все повелк р[е]чене госпде срьбьске, рашьке и босаньске и повелю
 35 г[оспо]д[и]на кралѡ Стефана Тврѣтка, кою е ѡчинилъ реченомъ |17|
 градѡ Дѡбровникѡ под[ь] лѣти рожь(дъ)ства Хрѣстова ·ċ̄т̄б̄и·,
 м(ѣсе)ца апрѣла ·ċ̄· д(ь)нь, и ине все повелк и свободьщине, законе и
 ѡвѣте |18| прѣдънк и послидне, кое е нѣмъ ѡчинилъ и записалъ р[е]-
 чени г[оспо]д[и]нь крал(ь) Стефанъ Тврѣтко, да е довика реченомъ
 40 градѡ и егѡ шпѣкини |19| тврѣдо и непорочно нами и нашими по-
 слидними, паче да сѡ всегда становити ѡ всихъ реченихъ повеллахъ и
 ѡ законихъ, ѡвѣтихъ |20| и свободьщинахъ речене госпде срьбьске,
 рашьке и бос(а)ньске. И речени властеле и поклицарѣе града Дѡбров-
 ника прѣмише и завезаше се |21| крал(к)вьствѡ ми давати шд[ь] ре-
 45 ченаго град[а] и шпѣкине срьбьски доходакѡ дви тисѡѣки пер(ь)-
 пер(ь) динари дѡбровачкихъ всако годище на Дмитровъ |22| д(ь)нь
 по законѡ и ѡвитѡ, како сѡ давали нашемъ братѡ св[е]топочивь-
 шемъ г[оспо]д(и)нѡ кралю Стефанѡ Тврѣткѡ. И на то више писанно
 прѣ|23|сегохъ азъ р[е]чени крал(ь) Стефанъ Дабиша и сь в[о]даро-
 50 ванномъ ми госпномъ(ь) кралицомъ(ь) кѣр(а) Еленомъ (на светомъ
 еванѣгельни и на часномъ кръсти)⁴ |24| Господни и с властели кра-
 л(к)вьства ми: с воеводомъ Хрѡвоемъ, с воеводомъ Влаткомъ ѡсорь-
 скимъ, с кнеземъ Ѣтипомъ Хрѡватиниѣемъ, |25| с кнеземъ Радоса-
 вомъ Прѣвиниѣем[ь], с кнеземъ Добросавомъ Дивошевиѣемъ, с тефа-
 55 чимъ Баталомъ(ь), с кнезем[ь] Гоѣкомъ Драгосалиѣемъ, жѡпаномъ
 |26| Тврѣдисавомъ Тѡицомъ, с кнеземъ Вльчихномъ Влатковиѣемъ,

⁴ На овом месту је део текста тешко читљив, те је дат према издању Франца Миклошића. У издању Љубомира Стојановића он гласи: на свѣтомъ еванѣгельни и на часномъ кръти.

с кнеземъ Воисавомъ Воеводиѣемъ, с кнеземъ Влькѣцемъ Нарѣти-
чиѣемъ(ь), |27| жѣпаномъ Радоемъ Радосалиѣемъ, жѣпаномъ Юрѣемъ
Тихъчиновиѣемъ, з дворѣцимъ Станьцемъ Прѣкѣшиѣемъ. И семъ
60 ѣтверѣженъ и не|28|порочнъ вѣти до вика нашего и нѣхъ; тко ли би
сие потворѣль али порекаль, да сѣ все клетви на немъ пале, и да е
клетъ Б(о)гомъ СѢд[ь]цемъ |29| и С(и)номъ и Св[е]тимъ Д(ѣ)хомъ и
всими Богъ ѣгодивъшими. Писано ва честитои воисци крал(к)въ-
ства ми ѣ Дольнѣхъ Краиухъ ѣ Лѣшьцихъ |30| рѣкою срдъчаного ми
65 слѣге Ѧвмаша логофета под[ь] лѣти тогда господа Хрѣста ро-
ждения ·чт҃ѣ· и дрѣго летѣ, м(ѣсе)ца юла ·зи· д(ь)нь.
|31| Стефанъ Дабиша милостию господа⁵ Бога краль Сръвльемъ,
Босни и Приморию и госпоѣ кральица кир[а] Юлѣна.

Превод повеље

У почетак Оца, у испуњење Сина и силаском Светога Духа, који на почетку дивним утврђењем небеса утврди и васељену својом вољом основа, Милосрдни, из милости човекољубљиво сиђе с небеса на земљу, и људску природу која је због престапа пала, собом је обожио и на небеса уздигао. Тиме је све од непостојања у постојање било постављено, тиме су и изгубљене овце дома Израилјевог истинском пастиру Богу сведржитељу биле враћене, тиме се и скиптри царски по целој васељени утврђују и поносно славе Бога сведржитеља. Тако и ја, Стефан Дабиша, по милости његовог божанства, краль Срба, Босне и Приморја, удостојен бих да царујем у земљи родитеља и прародитеља наших, да извршавам правду и поштујем правила, да дајем милости и записе, да дајем веру градовима и ономе чиме владам, малима и великима, свакоме према његовом достојанству, и тако ми Краљевство стоји у миру и слави. И тада дођоше у славни двор Краљевства ми у Трстивницу племенити и мудри мужеви, властела и поклисари славног града Дубровника Стефан Лукаревић и Рафаил Гучетић, са достојним и скупоценим даровима и почастима од споменутог града Дубровника, властеле и Општине. И ти споменути поклисари са сваком љубављу од нас тражаху и настојаху за уговоре и законе и за слобоштине реченога града, које су имали у повељама с нашим родитељима и прародитељима, с го-

---

⁵ Према Љубомиру Стојановићу – ЃИ

сподом српском, рашком и босанском, да бисмо и Ми, по обичају речене господе, њима потврдили и установили слобоштине, законе и уговоре и повеље наших претходника, господе српске, рашке и босанске. И Ми, чувши и разумевши њихове сличне, разумне и прикладне молбе, и посаветовавши се са превисоком госпођом, Богом дарованом ми краљицом кира Јеленом, и са властелом и велможама Краљевства ми, учини милост Краљевство ми споменутом граду Дубровнику и властели и Општини дубровачкој по свим нашим листинама и повељама – за њихово пријатељство потврдисмо им све повеље споменуте господе српске, рашке и босанске, и повељу господина краља Стефана Твртка, коју је издао споменутом граду Дубровнику 10. априла 1378. године од рођења Христовог, и све друге повеље и слобоштине, законе и уговоре претходне и последње које је њима учинио и записао речени господин краљ Стефан Твртко, да је довека споменутом граду и његовој Општини тврдо и неоспориво од нас и наших наследника; такође, да су увек сигурни у све споменуте повеље и у законе, уговоре и слобоштине речене господе српске, рашке и босанске. И споменута властела и покличари града Дубровника примише и обавезаше се давати Краљевству ми од споменутог града и Општине српски доходак, две хиљаде препера динара дубровачких, сваке године на Дмитров дан, по закону и договору како су давали и нашем брату светопочившем господину краљу Стефану Твртку. И на то више писано заклек се ја, речени краљ Стефан Дабиша са Богом дарованом ми госпођом краљицом кира Јеленом, на светом јеванђељу и на часном Крсту Господњем, и са властелом Краљевства ми: с војводом Хрвојем, с војводом Влатком усорским, с кнезом Стипојем Хрватинићем, с кнезом Радосавом Прибинићем, с кнезом Добросавом Дивошевићем, с тепачијом Баталом, с кнезом Гојаком Драгосалићем, жупаном Тврдисавом Туицом, с кнезом Вучихном Влатковићем, с кнезом Воисавом Војводићем, с кнезом Вукцем Нартичићем, жупаном Радојем Радосалићем, жупаном Јурјем Тихчиновићем, с дворским Станцем Прекушићем. И све да буде трајно и непорециво до века нашег и њиховог. Ко би ово оскврнуо или порекао – да све клетве на њега падну, и да је проклет Богом Оцем, и Сином и Светим Духом, и од свих који су Богу угодили. Писано у честитој војсци Краљевства ми у Доњим Крајима, у Лушцима, руком драгог ми слуге логотета Томаша 17. јула 1392. године од рођења Господа Христа.

Стефан Дабиша, милошћу Господа Бога краљ Срба, Босне и Приморја, и госпођа краљица кира Јелена.

Дипломатичке особености

Краљ Стефан Дабиша је повељом од 17. јула 1392. године потврдио Дубровчанима повластице које су установили његови претходници „господа српска, рашка и босанска“, као и повељу, и све остале уговоре и повластице, коју је Општини даровао краљ Твртко I 1378. године. На издавање ове повеље краљ Дабиша је био присиљен јер су Дубровчани одбијали да му исплате трибуте док им не потврди старе повластице. Почетком марта 1392. године краљ Дабиша је узалуд тражио да му се исплати доходак од претходне године. Веће умољених није прихватило ни предлог да се краљу исплати само део трибута. Тек када је краљ Дабиша овом повељом потврдио повластице Дубровчанима они су му исплатили Светодмитарски и Стонски доходак.⁶ Сачувано је и писмо издато на Чиховићима истог дана када и повеља, 17. јула 1392. године, којом је краљ Дабиша обавештавао Дубровчане да шаље кнеза Станоја Јелашића по доходке српске и стонске.⁷

Повеља краља Дабише Дубровнику на почетку садржи аренгу која се у босанским владарским повељама јавља тек од времена Твртка I, односно од проглашења Босне за краљевину. Ова аренга је донекле друкчија од аренги из повеља краља Твртка I.⁸ Иста, односно слична аренга коришћена је у још три повеље које су Дубровчанима издали краљеви Стефан Остоја (5. фебруар 1399), Твртко II (24. јун 1405) и Стефан Остојић (5. март 1419).⁹

Повељу краља Стефана Дабише карактерише и веома опширан опис у којем се подробно приповеда како су на двор у Трстивницу дошли

⁶ N. Lonza – Z. Šundrica, *Odluke dubrovačkih vijeća 1390–1392*, Zagreb – Dubrovnik 2005, 285; M. Динић, *Дубровачки трибути*, Глас СКА 168 (1935) 233; Дубровчани су исто захтевали и од краљице Јелене. А. Фостиков, *Писмо дубровачког кнеза и општине босанској краљици Јелени Груби*, ССА 4 (2005) 193, нап. 4.

⁷ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 175. Како је краљ Дабиша повељу издао у жупи Лушци у Доњим Крајима претпостављамо да су се Чиховићи морали ту налазити.

⁸ С. Станојевић, *Студије из српске дипломатике*, Глас СКА 94 (1914) 200–202.

⁹ F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 235, 253, 282; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 424, 490, 554. Све три повеље односе се на потврду повластица Дубровнику. Скрећемо пажњу и на повељу бана Стефана II којом је 15. фебруара 1333. године уступио Дубровчанима Рат, Стон, Превлаку и острва око Рата која почиње слично као ова повеља краља Стефана Дабише – **Вѣ начѣтакъ Сѣт(ь)ца вѣ испльн(н)к С(и)на и С(вѣ)т(а)го Духа**. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 105; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I/1*, 45.

дубровачки посланици и тражили потврду ранијих повластица које су им даровала „господа српска, рашка и босанска“.¹⁰ Након што се саветовао са краљицом, властелом и велможама босанског краљевства краљ Стефан Дабиша је Дубровчанима потврдио тражене повластице, али је том приликом посебно наглашена потврда повеље коју им је 10. априла 1378. године издао краљ Твртко I, као и осталих повластица које им је учинио исти владар. Мотив због којег је повеља краља Твртка I нарочито истакнута лежи у чињеници да се у њој Дубровчани обавезује да ће сваке године на Дмитровдан исплаћивати босанским краљевима српски доходак. А како смо већ истакли, проблем који се јавио око исплате Светодмитарског дохотка био је главни разлог настанка ове повеље краља Стефана Дабише.

Из текста повеље видљиво је да она није одмах записана. Дубровачки посланици су дошли на двор у Трстивници и ту су краљу изложили своје молбе, док је сама повеља записана на сасвим другом делу државне територије, у Лушцима у Доњим Крајима. Из самог текста се не може сазнати када су дубровачки посланици боравили у Трстивници, колико је времена протекло док повеља није записана, као што се не може ништа рећи ни о томе шта је краљ Дабиша радио **ва честитом висици** у Лушцима, жупи која је припадала војводи Хрвоју Вукчићу.

Повеља краља Стефана Дабише Дубровчанима од 17. јула 1392. године садржи и јединствен потпис – **Стефанъ Дабиша милостию господа Бога краљъ Срѣвльемъ, Босни и Приморию и госпоѣ краљица киръ Елена**. Ово је једина босанска владарска повеља у којој се уз име краља помиње и име краљице. Интересантно је још пар детаља. У две сачуване повеље из 1395. године, које је краљ Стефан Дабиша издао ћерци Стани и Семковићима, потпис је, за разлику од повеље од 17. јула 1392. године, једноставан: + *Господин краљ Стефан Дабиша*. Испред потписа на ове две повеље се налази крст, што није случај са повељом из 1392. године.

Повеља је оверена средњим печатом краља Дабише, пречника 3 цм. Овај Дабишин печат, осим у натпису, у потпуности је идентичан са средњим печатом краља Твртка I. „Кружна трака одређена за легенду оивчена је са две концентричне кружнице изведене помоћу тачкица, што повећава сликовитост представе. Печатни симбол смјештен је у раскошни готички оквир, комбиниран од 8 преломљених – готичких лукова. Оквир има нешто издужену форму – уписан је у замишљену елипсу – па врхови горњег и доњег лука продиру и у кружну траку за

---

¹⁰ С. Станојевић, *Студије из српске дипломатике*, Глас СКА 96 (1920) 87.

легенду. Вањским рубом оквира тече ојачана линија, а са унутрашње стране прате је двије тање линије, од којих је једна изведена од тачкица. У слободним просторима унутар оквира, десно и лијево од печатног симбола, запажају се такођер неки орнаменти чију форму није могуће поближе одредити (листићи и розете?)¹¹. Печатни симбол је краљевско знамење које се састоји од штита, кациге са плаштом, круном и крестом. Поље штита подељено је косом гредом на два дела у којима се налазе по три љиљана. Између кругова је готичким мајускулним словима исписан натпис: STEPHI DABISSE D(EI) G(RATIA) REGI RASSIE E(T CETERA). Натпис је исти као на печату краља Твртка I с тим што у другој половини натписа код Дабише имају два слова мање. На Твртковом печату су слова NI из краљевог имена (TUERTCHO–NI) дошла у други део натписа, а простор који она заузимају код Дабишиног печата је попуњен једном звездом. У натпису је поновљена и грешка у писању речи REGIS (пише REGI), иако је добијено више простора него на Твртковом печату.¹²

Просопографски подаци

Стефан Лукаревић, 170 (страна), 18 (ред у издању) – син Николе Лукаревића (1312–1352) из другог брака. Када је Никола умро био је малолетан, тако да је тек 1364. године проглашен пунолетним. У последњој четвртини XIV века био је најугледнији члан породице Лукаревић и дуго времена је имао много већи углед и утицај у јавним пословима од брата који се звао Michael (1363–1416), иако је овај већ почетком 80-тих година XIV века био члан Малог већа. Стефан је 1367. године први пут постао члан Већа умољених, а тада му је морало бити 23 године. Од 1378. године редовно се може наћи међу iudices. Фебруара 1380. године стекао је први пут, као први Лукаревић, звање кнеза. До своје смрти вршио је више од десет пута ову највишу дужност у Дубровнику. Стефан је у више махова обављао и дипломатске мисије: ишао је 1379. године као посланик босанском краљу, године 1383. угарским краљицама, године 1392. опет у Босну, а 1403. био је код војводе Хрвоја. Бавио се трговином, и разним привредним пословима. Женио се три пута – имао је две ћерке и сина Николу из трећег брака.

¹¹ P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 21–22.

¹² G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM 4–5 (1950) 137, 140; P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, 22, 33.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 299–301, таб. XLI.

Рафаил Гучетић, 170, 19 – син Марина Гучетића (1345–1368) чији је рад представљао врхунац у историји овог рода. Рафаил се заједно са браћом бавио трговином – главни послови су били везани за искоришћавање босанских рудника олова, извоз олова у Дубровник и увоз соли у Босну. Женио се два пута и имао дванаесторо деце.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, 250–252, таб. XXXIV.

Хрвоје, војвода, 171, 52 – Хрвоје Вукчић Хрватинић.

Литература: Ф. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Zagreb 1902; Ј. Мргич-Радојчић, *Доњи Краји, крајина средњовековне Босне*, Београд 2002.

Влатко, војвода, 171, 52 – Усорски великаш, син војводе Твртка Ивахнића сведока на повељама бана Стефана II у периоду између 1333. и 1370–74. године. Војвода Влатко се помиње као Влатко Војеводић и Влатко Твртковић. Сведок је на владарским повељама у периоду између 1378. и 1399. године. Само на повељи из 1378. године уписан је као Влатко Војеводић. На три повеље из 1380, 1392. и 1394. године уписан је као сведок од Триботића. Његов син би могао бити Вучихна Влатковић сведок на три повеље из 1392. и 1395. године.

Извори и литература: Ф. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 190, 222, 224, 234, 236; Š. Ljubić, *Listine IV*, 280–282; Ј. Талоци, *Како и када је Хрвоје постао велики војвода босански*, ГЗМ IX (1897) 183–191; Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici I (1100–1499)*, 97; Ј. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 82, 174, 422, 426; Р. Anđelić, *Originalni dijelovi dviju bosanskih povelja u falzifikatima Ivana Tomke Marnavića*, ГЗМ (А) 26 (1971) 352; исти, *О усорским војводама и политичком статусу Усоре у средњем вијеку*, Прилози 13 (1977) 32–33; исти, *Ubikacija oblasti Trebotića i teritorijalno-politička organizacija bosanskog Podrinja u srednjem vijeku*, GZM 30–31 (1977) 248–249; Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije XVII*, 299, 308; М. Brković, *Bosanske srednjovjekovne latinske isprave izdane Trogiru*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 33 (1991) 100; Ђ. Тошић, *Двије повеље босанскога краља Стјепана Дабише*, ИЧ 39 (1992) 10–22; Р. Михаљчић, *Повеља краља Стефана Твртка I Котроманића кнезу и војводи Хрвоју Вукчићу Хрватинићу, 1380, март 12*, ССА 1 (2002) 117–129.

Стипоје Хрватинић, кнез, 171, 53 – Члан горњобосанског властоског рода чији се чланови као сведоци на краљевским повељама по-

мињу од 1333. до вероватно 1444. године. Први познати члан и родоначелник породице био је Хрватин Стефанић који је био сведок на повељама бана Стефана II из 1333. и 1345. године. Следећу генерацију породице представљају Пурћа и Стипоје који су носили презиме Хрватинић и за које претпостављамо да су били Хрватинови синови. Војвода Пурћа је као сведок на владарским повељама уписан у периоду од 1353/4. до 1378. године. Кнез Стипоје се као сведок на владарским повељама помиње у периоду од 1353/54. до 1392. године. На две повеље из 1353/4. године уписан је као пристав „од владанија“. Наредни члан породице који се јавља као сведок у владарским повељама, 1392. и 1395. године, био је кнез Драгић Хрватинић. Како се јавља тек у последњој деценији XIV века претпостављамо да је био Пурћин или Степојев син, мада не треба искључити ни могућност да им је био млађи брат. Његов син је могао бити кнез Јурај Драгићевић који се у својству сведока помиње између 1400. и 1444. године.

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222; S. Ljubić, *Listine IV*, 280–282; K. Јиречек, *Споменици српски*, 32; Љ. Талоци, *Како и када је Хрвоје постао велики војвода босански*, 183–191; Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici I (1100–1499)*, 97; L. Thallóczy, *Studien*, 20, 22, 26; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XII*, 270, 308, XVII, 299; П. Анђелић, *Barones regni и државно вијеће средњовјековне Босне*, 38–39, нап. 42; M. Brković, *Bosanske srednjovjekovne latinske isprave izdane Trogiru*, 100; Ђ. Тошић, *Двије повеље босанскога краља Стјепана Дабише*, 10–22; P. Михаљчић, *Повеља краља Стефана Твртка I Котроманића кнезу и војводи Хрвоју Вукчићу*, ССА 1 (2002) 117–129.

Радосав Прибинић, кнез, 171, 53 – Прибинићи су били властеоски род из горње Лепенице. У повељама босанских владара помињу се од 1353/4. године до 1426. године. Радосав је сведок на повељама 1378, 1392, 1392. и 1394. године. Анђелић је сматрао да је његов син био Радоје Радосалић, сведок на повељама босанских владара у периоду 1392–1404/07. године.

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 190, 222, 226; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174; P. Anđelić, *Originalni dijelovi dviju bosanskih povelja*, 351, 357; исти, *Barones regni*, 39, нап. 43; Ђ. Тошић, *Двије повеље босанскога краља Стјепана Дабише*, 10–22.

Добросав Дивошевић, кнез, 171, 54 – сведок на краљевским повељама из 1380, 1392. и 1393. године. Припадао је усорској властели. Отац му је био Дивош Тихорадић, сведок на повељама бана Стефана II

из 1332. и 1333. године. Имао је два брата: Милоша, сведока на повељи из 1357. године, и Сладоја, сведока на повељама из 1357, 1366, 1367. и 1370/1374. године.

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222; Љ. Талоци, *Како и када је Хрвоје постао велики војвода босански?*, 183–191; Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici I (1100–1499)*, 97; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174, 178; П. Анђелић, *О усорским војводама*, 40; исти, *Постојбина и род Дивоша Тихорадића*, Слово 25–26 (1976) 235; Р. Михаљчић, *Повеља краља Стефана Твртка I Котроманића кнезу и војводи Хрвоју Вукчићу*, ССА 1 (2002) 117–129.

Батало, тепачија, 171, 55 – Најпознатији и најмоћнији члан лашванског рода Шантићи чији се чланови на повељама босанских владара помињу између 1351. и 1461. године. Тепчија Батало се у повељама босанских владара у својству сведока помиње у периоду од 1391. до 1404–1407. године. Био је господар жупе Лашва у централној Босни и града Торичан. Женидбом са Ресом, ћерком Вукца Хрватинића, привремено је добио жупу Сану. Брак са Ресом допринео је да постане један од најугледнијих велможа свога доба. У повељи краљице Јелене из 1397. године Батало важи као четврта личност у држави после Хрвоја Вукчића, Сандаља Хранића и Павла Раденовића. Батало и Реса су имали три сина – кнежеве Вука, Степана и Остоју који се у изворима јављају са презименом Тепчић. Као сведоци на повељама краља Остоје јављају се по једном – Вук 1399. године, а Степан и Остоја 1409. године.

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222, 224, 225, 226, 230, 232, 234, 236, 237, 249; Lj. Stojanović, *Jedan prilog k poznavanju bosanskijeh bogumila*, *Starine JAZU* 18 (1886) 230–232; Ђ. Šurmin, *Hrvatski spomenici I*, 97; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 175, 178, 240, 420, 422, 426; M. Vego, *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine IV*, Sarajevo 1970, 74–75; Г. Томовић, *Морфологија ћириличких натписа на Балкану*, 93; Ћ. Тошић, *Двије повеље босанског краља Стјепана Дабише*, 10–22; исти, *Двије босанске повеље из XV вијека*, 19–42; Ћ. Truhelka, *Grobница bosanskog tepčije Batala, obretna kod Gornjeg Turbeta (kotar Travnik)*, *GZM XXVII* (1915) 365–374; J. Petrović, *Lubanja (Calvarium) i dijelovi kostura bosanskog velmože Batala*, *GZM XXXV* (1923) 177–182; Ђ. Mazalić, *Konzervatorski zahvat na Batalovoj grobnici i njezin današnji izgled*, *Naše Starine VI* (1959) 239–242; Р. Anđelić, *Originalni dijelovi*, 357; исти, *Barones regni*, 39, нап. 46; Ј. Мргић-Радочић, *Доњи Краји*, 77; иста, *Повеља бана Стјепана II Котроманића*

кнезу Вуку и Павлу Вукославићу 1351. године, ССА 1 (2002) 89; иста, *Повеља бана Твртка кнезу Вукџу Хрватинићу – 1366, август 13, Прозор у Рами*, ССА 2 (2003) 182; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Дабише кћерци Стани, 1395, април 26*, ССА 4 (2005) 184–185.

Гојак Драгосалић, кнез, 171, 55 – Ручник и сведок на два документа издата 6. марта 1392. године на којима се помиње као „дворски“. Први је разрешница рачуна Драгоја Гучетића и дружбе му, а другим краљ овлашћује истог Драгоја Гучетића да може наплатити 95 литара финог сребра од Новака Маћедола који му је остао дужан. На повељи издатој Дубровнику 17. јула исте године уписан је као сведок. У повељама босанских владара помиње се само једна личност са презименом Драгосалић – реч је о кнезу Радоју Драгосалићу који је уписан као сведок на повељама из 1399. и 1404–1407 године.

Извори: Ф. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 170, 171, 174.

Тврдисав Туица, жупан, 171, 56 – Помиње се само у овој повељи.

Извори: Ф. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174.

Вучихна Влатковић, кнез, 171, 56 – Осим на повељи од 17. јула 1392. године, уписан је као сведок „од Усоре“ са титулом војводе на две повеље краља Дабише из 1395. године. Према мишљењу Пава Анђелића његов отац је могао бити војвода Влатко Твртковић.

Извори и литература: Ф. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222, 225, 227; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174; Р. Anđelić, *O usorskim vojvodama i političkom statusu Usore u srednjem vijeku*, Prilozi XIII (1977) 33, 36–37; isti, *Ubikacija oblasti Trebotića*, 248–249; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Дабише кћерци Стани*, 187.

Воисав Војеводић, кнез, 172, 57 – Сведок на повељама босанских владара из 1392. и 1399. године. Са истим презименом помиње се још само Влатко Војеводић, сведок на повељи краља Твртка I Дубровнику из 1378. године, којег је Паво Анђелић идентификовао као војводу Влатка Твртковића, припадника усорске властеле. Не знамо да ли су Влатко и Воисав били у сродству. Презиме које кнез Воисав носи свакако је изведено из титуле војвода.

Извори и литература: Ф. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222, 234, 237; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174, 422, 426; П. Анђелић, *О усорским војводама*, 37; Р. Михаљчић, *Презимена изведена од титула, Владарске титуле обласних господара*, Сабрана дела VI, Београд 2001, 272–274.

Вукац Нартичић, кнез, 172, 57 – Помиње се само у овој повељи.

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174.

Радоје Радосалић, жупан, 172, 58 – Сведок на повељама босанских владара између 1392. и 1405. године. Носио је титулу жупана и кнеза. Према мишљењу П. Анђелића био је син кнеза Радослава Прибинића. Анђелић такође сматра да је Радоје Радосалић у ствари велики кнез босански Радоје чији се надгробни споменик налази код Забрђа близу Торчина, као и да је његов син био кнез Радич Радојевић, сведок на повељама из 1417. и 1420. године, а унук кнез Драгич Радичевић, сведок на повељи из 1426. године.

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222, 227, 234, 237, 256; S. Ljubić, *Listine V*, 40; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174, 422, 426, 494; P. Anđelić, *Originalni dijelovi*, 357; isti, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska, stolna mesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću*, 232, нап. 71; Ђ. Тошић, *Двије босанске повеље из XV вијека*, 19–42; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Дабише браћи Семковић, 1395, 17. мај, ССА 5 (2006) 170*.

Јурај Тихчиновић, жупан, 172, 58 – Помиње се као сведок само на овој повељи. Припадао је усорској властеоској породици коју у изворима можемо да пратимо од двадесетих година XIV века па све до пред пропаст средњовековне босанске државе. Отац му је био Тихчин, сведок на повељи бана Стефана II из 1345. године, а деда Витан Тихорадић, сведок на повељама бана Стефана II из 1326–1329. и 1333. године. Павао Анђелић је сматрао да су потомци Јурја Тихчиновића били Златоносовићи. У две повеље краља Стефана Томашевића из 1461. године као сведок је уписан војвода Вукић Тихчиновић, који је највероватније био у родбинским везама са жупаном Јурјем.

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174; П. Анђелић, *Постојбина и род Дивоша Тихорадића*, 236–238; исти, *О усорским војводама*, 33, 39–40.

Станац Прекушић, дворски, 172, 59 – Познат само из ове повеље.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 222; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 174.

Томаш, логотет, 172, 65 – Томаш Лужац (Лушац) се помиње као писар на двору босанских владара у периоду између 1390. и 1397. године. На латинским повељама из 1390. године носи звање вицекаancelара и канцелара, док на четири ћириличне повеље краља Дабише носи звање логотета.

Срђан Рудић

Извори и литература: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 225, 227; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 175, 178; Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XVII*, 299, 308, 313; М. Brković, *Bosanske srednjovjekovne latinske isprave izdane Trogiru*, 83–105; isti, *Latinska povelja kralja Tvrtka I. izdana Braču godine 1390*, 119–130; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, XIV. Дијак, Граматик, Нотар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА CVI (1923) 69; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka II*, GZM IV–V (1950) 137–146; Т. Anđelić, *Dijaci u srednjovjekovnoj Bosni i Huti*, Tribunia 7 (1983) 86; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Дабише кћерци Стани*, 188–189.

Установе и важнији појмови

Српски доходак, 171, 45 – обавеза Дубровчана према српским краљевима. Први несумњиви помен српског дохотка је из 1268. године – износио је 2.000 перпера и исплаћиван је на Михољдан. За време краља Драгутина исплата је пренесена на Митровдан. Од 1378. до 1463. године Дубровчани су српски доходак исплаћивали босанским краљевима.

Литература: М. Динић, *Дубровачки трибути*, Глас СКА 168 (1935) 224–239; *ЛССВ*, Београд 1999, 746–748 (Р. Михаљчић).

Топографски подаци

Трстивница, 170, 17 – жупа у средњовековној Босни.

Литература: Р. Anđelić, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska*, Sarajevo 1973.

Доњи Краји, 172, 64 – област, „земља“ у средњовековној босанској држави.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*.

Лушци, 172, 64 – жупа у Доњим Крајима. Лушци су били матични посед рода Хрватинић, јер се у повељи бана Стефана II за кнеза Вукослава Хрватинића из око 1326. године изричито каже да је он прешао на страну босанског владара из ове жупе. Жупа Лушци се у изворима последњи пут помиње управо у овој повељи краља Стефана Дабише.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 42, 243.